

D • N

28/1 1954

Monarkin och folket

Av partierna är högern det enda som positivt tar ställning till monarkin. "Högern slår vakt om den folkliga självstyrelsen och det därmed historiskt förbundna svenska kungadömet", heter det. Saken kan te sig som en ren floskel; kungadömet är förbundet med folkstyrelsen endast på det sättet att kungarna i det längsta motarbetat demokratin. Möjligen har programskrivarna fångats av den gamla föreställningen att monarkerna egentligen varit folkets språkrör; samma tanke som motiverade talet om Hitler som den tyska folkviljans man. Mera sannolikt är väl att sammanställningen på enklaste möjliga sätt vill uttrycka att man är både demokrat och monarkist.

Utän tvivel "slår högern vakt" om monarkin. Varje kritisk antydan, ja, varje oroande historisk uppgift om kungadömet mottas med förfäran i den konservativa pressen. Den kungliga aktivismen under första världskriget eller de senaste årens avslöjanden är fortfarande okända för läsarna av exempelvis Svenska Dagbladet. Högers publicister sveper i dylika sammanhang omedelbart in sig i äldriga klicheer om statskloshet, ansvarskänsla och vördnad för tronen. Varför? Hållningen var naturlig på en tid då kungen var Allmänna valmansförbundets främste rådgivare och ibland gjorde partiet verklig nytta. Nu kan den synas irrationell, ty det är väl inte många som hoppas på en kunglig aktion för att hjälpa en beträngd höger i ett kritiskt läge. Men traditionen är stark, och inom den överklass som högern fortfarande i så mycket anknyter till är ett slags undersätthet fortfarande självfallen, den hör till de välsinnades uniform. Det är fåfängt att, såsom ofta sker, spåra djupa och illasinnade planer bakom dylika attityder. Tanklösheten bakom de av respekt och korrekthet stelnande blickarna är det svårt att överdriva.

Bondeförbundet och folkpartiet säger ingenting om denna sak. Vore de tvungna att

prestera en formulering, bleve den väl ungefär densamma som högerns, möjligen med tillsats av några ord om det urgamla bondesamhället i det ena fallet och ett betonande av parlamentarismen i det andra. Socialdemokraterna förklarar i programmet kort och gott: republik. Därmed avses naturligtvis inte att man skall arbeta för republik. Tvärtom, det har ofta energiskt framhävt. Alldeles betydelselös är emellertid programpunkten inte, det framgick senast år 1944, då Per Albin Hansson misslyckades i sitt försök att avskaffa den. Det är en varning som här uttalas; om monarken gör något försök att styra, blir han avskedad, han får, liksom domarna i England, sitta kvar "så länge han uppför sig bra". Det är en rimlig tankegång, skada bara att även inom den socialdemokratiska pressen — ehuru mindre här än på andra håll — en ton av äkta fromhet smugit sig in i propagandan. Ibland får man rent av intrycket att kungarna skulle vara lika förståndiga som hr Erlander.

Och folket? Ja, det vore underligt om folket, roat av kungareportage och kungaskvallar och då och då upplyst om att kungarna är förträffliga, skulle känna någon bitterhet över institutionen. En omröstning skulle sannolikt ge ett överväldigande positivt utslag. Själva frågan skulle för de flesta te sig lika underlig som ett förslag att på en gång avskaffa grundlagen och serierna i tidningarna. Saken betyder inte mycket, säger man, och i den mån den betyder något är den trevlig.

Denna inställning bör visserligen inte överbetonas. Det sägs

ofta att kungadömet måste vara kvar för att roa folk; man vill ha korteger och parader och stått av alla slag. Sådant kan ordnas utan monarki; den franska republiken har alltid enligt Rousseaus rekommendationer "enat" folket genom patriotiska ceremonier i stor stil. Av förhållandet att folk ser på kungar och vaktparader får för övrigt inte slutsatsen dras att dylika ting är nödvändiga. Skådelystna och folk som har ledigt beger sig självfallet till alla skådespel i närheten, från Dagens Nyhetersexdagarslopp till en olyckshändelse. Då till detta kommer att myndighetspersoner och skolbarn kommanderas fram och att nöjet framställs som en patriotisk plikt, är det inte underligt med folkmassor vid kungliga evenemang. Det fanns applåderande skaror på gatorna i Paris både då tsaren red in i mars 1814 och då Napoleon kom tillbaka ett år senare. För några dagar sedan var det den förut okände monsieur Coty som mängdens bifall gällde.

Hela inställningen till monarkin kunde utan tvivel snabbt förändras; den är så pass ytlig att ett enda felgrepp kunde leda till en omkastning. Den kungliga oförargligheten är det centrala i populariteten.

Ett är säkert: en kampanj för republik skulle möta starkt motstånd, med likgiltigheten som bundsförvant, den skulle under alla förhållanden leda till svåra konflikter om det nya statsskickets gestaltning. En sådan kampanj vore inte desto mindre en plikt för alla republiktroende om det vore något stort att vinna. Så är det inte. Monarkin är irrationell, men dess skadeverkningar är inte betydande. Detta inses i grunden av alla; kravet om republik just nu tenderar därför att bli en menlös, billig och skenbar form av radikalism. Men från denna truism är det långt till godtagande av monarkins nuvarande gestaltning och konsekvenser. Här finns reella och aktuella problem, även om de inte är livsviktiga.

"Voortrekkers" har kommit hem

"Engelsmännen har den ekonomiska makten, boerna den politiska": så brukar man stundom schematiskt skildra läget i Sydafrika, framhåller Herbert Tingsten på kultursidan i en artikel om den politiska kampen mellan Malans nationalister och motsändarna, United Party. I ras rågan stöder oppositionen en politik som endast till graden av öppet förtryck skiljer sig från Malans, men fördomarna är dock starkare i "boerpartiet". På grund av valsystemet har nationalisterna en klar majoritet i parlamentet trots att de flesta väljarna stöder oppositionen, och genom en rad åtgärder har Malan säkrat partiets maktställning: "allt tyder på att voortrekkers kommit hem på allvar".

Se sidan fyra, spalt två